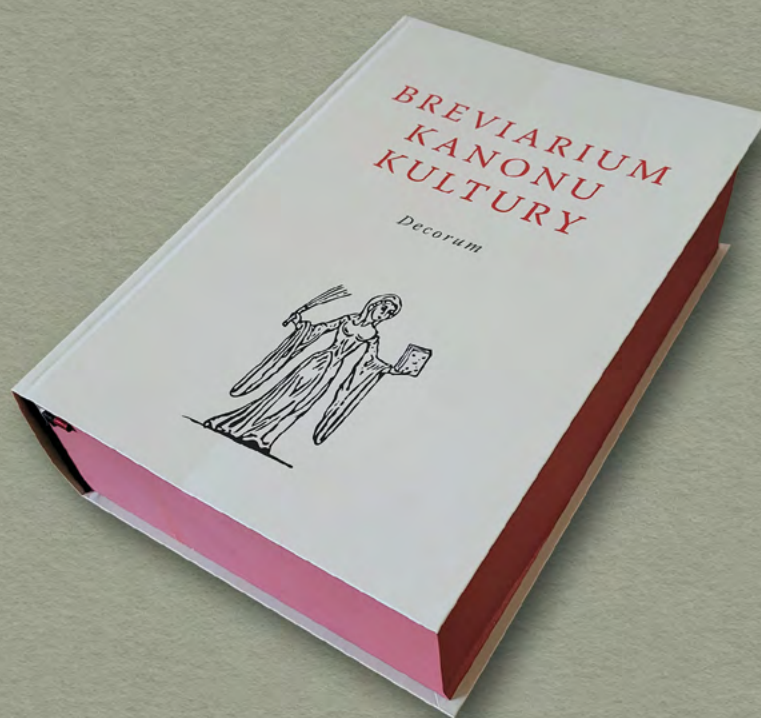


Michał Gołębiowski

BREVIARIUM KANONU KULTURY

Czym jest i jak z niego korzystać?



Michał Gołębiowski

BREVIARIUM KANONU KULTURY

Czym jest i jak z niego korzystać?



Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2023

Redakcja językowa i korekta
Elżbieta Gorazińska

Projekt okładki, layout,
redakcja techniczna i skład
Piotr Czajka

© Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2023
Wydanie I

ISBN 978-83-67366-36-6

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
www.ore.edu.pl

SPIS TREŚCI

List Dyrektora DKOPP MEiN Artura Góreckiego.....	6
Wprowadzenie.....	7
Rozdział 1. Co znajduje się w środku tomu?.....	8
Rozdział 2. Jak korzystać z tomu?.....	14
Rozdział 3. Wdrażanie w praktykę szkolną.....	19
Zakończenie.....	21

LIST DYREKTORA DKOPP MEIN ARTURA GÓRECKIEGO



Ministerstwo Edukacji i Nauki

Departament Kształcenia Ogólnego i Podstaw Programowych

DKOPP-WNP.0640.1.2023.DB
Warszawa, 08 lutego 2023 r.

Szanowni Państwo Dyrektorzy,

Publikacja załączona do niniejszego listu jest jednym z owoców pracy nad priorytetem polityki oświatowej mówiącym o konieczności udostępnienia kanonu kultury klasycznej. Wydane przez Ośrodek Rozwoju Edukacji *Breviarium Kanonu Kultury* (w opracowaniu dr. Pawła Milcarka) zostało pomyślane jako praktyczny i bogaty treściowo przewodnik całorocznej lektury codziennej. Zapewni on swemu użytkownikowi obcowanie każdego dnia z autorami i dziełami, które znajdują się u podstaw europejskiej kultury literackiej, jako wybór z „potrójnej biblioteki: greckiej, rzymskiej i chrześcijańskiej”. Na tych fundamentach nabudowane zostały w wiekach nowożytnych następne piętra kultury - jednak fundament pozostaje fundamentem i nie odstępuje swego miejsca innym wartościowym utworom. *Breviarium*, które obecnie przekazujemy do użytku nauczycieli i szkół ponadpodstawowych, ma być strażnikiem tej prawdy oraz otwartą bramą do „dzieł wiecznych”.

Z poważaniem

Artur Górecki
Dyrektor
/ – podpisano cyfrowo/

WPROWADZENIE

Breviarium Kanonu Kultury. *Decorum* nie jest zwykłą antologią klasycznych tekstów literatury. W tym przypadku lektura powinna rządzić się innymi prawidłami aniżeli w odniesieniu do większości książek. Celem tego okazałego tomu nie jest bowiem przytłoczenie nauczyciela ani uczniów dodatkową porcją wiedzy, którą należałoby przyswoić. Zamysł autora *Breviarium*, dra Pawła Milcarka, był zgoła inny. Aby zrozumieć jego ideę odwołajmy się przede wszystkim do tytułu.

Po pierwsze: *Breviarium*. Skojarzenia z brewiarzem, jako książką do codziennej modlitwy kapłana lub mnicha, są tutaj w pełni uzasadnione. Rzeczywiście, układ całego tomu wskazuje na taką właśnie „brewiarzową”, formę codziennego obcowania czytelnika z tekstem, którego fragmenty zostały odpowiednio podzielone na kolejne dni tygodnia w ciągu całego roku. Nie chodzi zatem o przyswajanie jak największej treści, lecz o stały kontakt nauczyciela z utworami stanowiącymi fundament naszej kultury. Nie nabywanie nadmiaru wiedzy, lecz „oddychanie” kulturą klasyczną, tak jak mnich „oddycha” modlitwą brewiarzową – oto podstawowy zamysł *Breviarium Kanonu Kultury*. Kwestie te zostaną szczegółowo omówione w rozdziale 2 tego przewodnika.

Po drugie: *Kanon*. Wydaje się, że współcześnie pojęcie to nie zawsze bywa dobrze rozumiane. Pierwotnie słowem *canon* nazywano sznur bądź pręt mierniczy, za pomocą którego ustalano właściwą szerokość. Chodzi zatem o miarę. Podobnie ma się rzecz z kanonem kultury. Nie trafiają do niego dzieła literatury i sztuki, które ktoś arbitralnie uznał za wystarczająco dobre, lecz te, które stanowiły i wciąż stanowią wzorzec dla innych dzieł. Utwory prezentowane w *Breviarium* nie są zatem dodatkowym zestawem lektur, lecz punktem odniesienia dla tego, co dzieje się na lekcjach języka polskiego w przeciągu całego roku.

I wreszcie po trzecie: *Kultura*. Nie sposób przecenić dóbr duchowych, jakie stają się naszym udziałem za sprawą literatury i sztuki. Świadomość naszej własnej kultury daje nam poczucie zakorzenienia. Ważne jest zatem, aby edukacja umożliwiała nam wprowadzenie w fundamenty tego, co tworzy naszą tożsamość. Powinniśmy rozumieć nasze własne dziedzictwo na głębokim, osobistym poziomie, aby stać się człowiekiem dojrzałym, świadomym tego, skąd przychodzi i dokąd zmierza. Taki cel założyliśmy sobie, dając światu *Breviarium Kanonu Kultury*. Jest to narzędzie, które pozwoli nauczycielom i uczniom wejść w kulturę nie tylko jako jej obserwator, ale przede wszystkim jako jej żywo zaangażowany uczestnik.

Niniejszy materiał szkoleniowy powstał z myślą o skutecznym wykorzystaniu *Breviarium Kanonu Kultury* w ramach lekcji języka polskiego w szkołach ponadpodstawowych. Na kolejnych stronach dowiadujemy się, jak korzystać z tej publikacji oraz w jaki sposób może ona stać się pomocą w przygotowaniu metodycznym zajęć z uczniami.

ROZDZIAŁ 1. CO ZNAJDUJE SIĘ W ŚRODKU TOMU?

Kiedy otworzymy *Breviarium Kanonu Kultury. Decorum*, od razu rzuci nam się w oczy specyficzny układ całego tomu. Kanon kultury literackiej podzielony został na trzy następujące po sobie etapy:

- I. Śródziemnomorze greckie
- II. Śródziemnomorze rzymskie
- III. Europa chrześcijańska

Zaczynamy więc od autorów takich jak Homer, wielcy tragicy greccy czy Ezop, następnie przechodzimy do Wergiliusza, Horacego, Owidiusza, Seneki i innych łacińskich klasyków, a kończymy na Boecjuszu, *Beowulfie*, *Bogurodzicy* czy *Boskiej komedii* Dantego.

Przyjęty przez dra Milcarka podział odzwierciedla oczywiście pełen rozwój klasycznej kultury zachodniej: najpierw mieliśmy wielkich autorów greckich, później rzymskich (łacińskich), a wreszcie chrześcijańskich, którzy dokonali swoistej syntezy dziedzictwa Grecji i Rzymu w duchu nauki Kościoła. Wszystkie trzy etapy razem składają się na fundament kultury europejskiej. Nie tylko zachodzi pomiędzy nimi logiczna ciągłość, ale wspólnie tworzą także jedność. Innymi słowy, nie sposób mówić o całości dziedzictwa Europy poza odniesieniem do antyku greckiego, rzymskiego oraz wieków średnich.

Warto zauważyć, że do wybranych tekstów klasycznych dodano również utwory z *Helikonu polskiego*. Stanowią one przydatny kontekst dla dzieł greckich, rzymskich i chrześcijańskich, powzięty z kanonu klasyki literatury polskiej różnych epok, od średnio-wiecza po Młodą Polskę. W ten sposób nauczyciel ma okazję pogłębić swoje rozumienie danego fragmentu klasycznego utworu o rodzime przykłady twórczego nawiązania do dawnych motywów, obrazów, metafor lub idei.

S P I S T R E Ś C I

Tu i w całej książce – dla oznaczenia rozdziałów (modułów) użyto siglum **M** (z numerem, ewentualnie z literą), a siglum **HP** dla wyróżnienia czytań z poezji polskiej.

PRZEDMOWA (Artur Górecki)..... 25

WSTĘP REDAKTORA 27

KRÓTKIE RADY DLA CZYTELNIKA..... 61

I ŚRÓDZIEMNOMORZE GRECKIE

M1: *Iliada* Homera 64

1 [*Inwokacja. Skarga Chryzesa*] I, 1–44..... 64

2 [*Gniew Achillesa*] I, 195–250..... 66

3 [*Odyseusz*] II, 163–221, 243–278..... 69

4 [*Waleczny Diomedes*] V, 239–296..... 72

HP: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Sonet IV. O wojnie naszej, którą wiemy z szatanem, światem i ciałem* 74

5 [*Andromacha i Hektor*] VI, 412–494..... 75

6 [*Poselstwo do Achillesa*] IX, 167–230..... 79

7 [*Mowa Fojniksa*] IX, 445–454, 491–532..... 81

8 [*Hera uwodzi Zeusa*] XIV, 296–356..... 83

9 [*Achajowie i Trojanie*] XV, 647–700..... 86

10 [*Patroklos i Achilles*] XVI, 1–66..... 88

11 [*Śmierć Patroklosa*] XVI, 781–854..... 90

Wszystkie teksty literackie w *Breviarium Kanonu Kultury* zostały rozłożone na kilka fragmentów, zgodnie z porządkiem dni i tygodni. Litera M oznacza dany tydzień, podczas gdy cyfry arabskie dotyczą dni tygodnia. W ten sposób nauczyciel może zapoznać się z określonym utworem literackim w przeciągu danego tygodnia (M), czytając fragmenty przydzielone na dany dzień tygodnia (1–7).

S P I S T R E Ś C I

Tu i w całej książce – dla oznaczenia rozdziałów (modułów) użyto siglum **M** (z numerem, ewentualnie z literą), a siglum **HP** dla wyróżnienia czytań z poezji polskiej.

PRZEDMOWA (Artur Górecki)	25
WSTĘP REDAKTORA	27
KRÓTKIE RADY DLA CZYTELNIKA.....	61

I ŚRÓDZIEMNOMORZE GRECKIE

M1: <i>Iliada</i> Homera	64
1 [Inwokacja. Skarga Chryzesa] I, 1–44.....	64
2 [Gniew Achillesa] I, 195–250.....	66
3 [Odyseusz] II, 163–221, 243–278.....	69
4 [Waleczny Diomedes] V, 239–296.....	72
HP: Mikołaj Sęp Szarzyński, <i>Sonet IV. O wojnie naszej, którą wiemy z szatanem, światem i ciałem</i>	74
5 [Andromacha i Hektor] VI, 412–494.....	75
6 [Poselstwo do Achillesa] IX, 167–230.....	79
7 [Mowa Fojniksa] IX, 445–454, 491–532.....	81
8 [Hera uwodzi Zeusa] XIV, 296–356.....	83
9 [Achajowie i Trojanie] XV, 647–700.....	86
10 [Patroklos i Achilles] XVI, 1–66.....	88
11 [Śmierć Patroklosa] XVI, 781–854.....	90

HP oznacza *Helikon polski*. W tym miejscu znajdziemy przykłady z literatury polskiej stanowiące kontekst oraz komentarz do przydzielonego na dany tydzień tekstu kultury klasycznej. Poniżej przykład takiego zestawienia: wiersz *Dusza w czyśćcu* Tadeusza Micińskiego w module poświęconym *Eneidzie* Wergiliusza.

M12 <i>Eneida</i> Wergiliusza.....	303
1 [Początek. Gniew Junony] I, 1–50	303
2 [Upadek Troi] II, 268–326.....	306
3 [Harpie] III, 220–293	309
4 [Napomnienie Eneasza] IV, w. 174–238	313
5 [Skarga Dydony] IV, 504–553.....	316
6 [Igrzyska Eneaszowe] V, 123–183	319
7 [Zejście do otchłani] VI, w. 264–332	321
8 [W Błogostawionych Gajach] VI, 646–704.....	325
9 HP: Tadeusz Miciński, <i>Dusza w czyśćcu</i>	328
10 [Nad Tybrem] VII, 107–147.....	330
11 [Tarcza Wulkana] VIII, w. 598–641, 731–734.....	332
12 [Nizus i Euryjalus] IX, 380–450.....	335
13 [Turnus i Pallas] X, 452–508.....	338
14 [Eneasza i Turnus] XII, 887–953	341

Wśród fragmentów z *Eneidy* Wergiliusza znajdujemy zatem wiersz *Dusza w czyśćcu* Tadeusza Micińskiego.

[9] PONIEDZIAŁEK – FERIA II

HELIKON POLSKI

Tadeusz Miciński

Dusza w czyśćcu

Mroczny symbolizm *Duszy w czyśćcu*, wiersza opublikowanego w zbiorze *W mroku gwiazd* Tadeusza Micińskiego z 1902 roku, w nieoczywisty sposób odpowiada znanemu z *Eneidy* motywowi zejścia bohatera w otchłań świata umarłych. Młodopolski poeta przedstawia Hades (później reinterpretowany przez chrześcijan jako antyczna intuicja czyśćca) jako stan wewnętrzny duszy poddanej dekadentkiemu nastrojowi. Spotkanie Eneasza z umarłymi staje się dla Micińskiego jednym z archetypów kontaktu świadomości z ciemną i złowrogą podświadomością.

Umarłych ceniom i w gwiezdne kurhany,
składałam tę urnę przelotnych pamiątek.
jakoby ciała umarłych dzieciątek.
Bo duch mój z ziemskiej jasności wygnany
wstecz się ogląda na rodzinne łany
i nim go śnieżne pochłoną zamieci,
do chat się tuli, gdzie łuczyna świeci.

W umarłych święto, w jęki niepowrotne,
serce się moje nie czuje samotne.

Ach, pamiętam knieje, szumiące dokoła,
świegot ptastwa, ryk zwierza i dymiące sioła –
wonie traw pokoszonych i białe bociany,
lejące gdzieś aż z Indyów na mój dach żerdziany.

Dziś – pół świata zbłądziwszy na smętnem błakaniu –
Tobie, coś moją młodość widziała w zaraniu –
Lipo cmentarna! Xieni pszczół i roju
duszynek, co już doznały wiecznego spokoju –
pod cieniem Twoim, pod Twoją obroną
chciałbym złożyć mą duszę, jak falę znużoną
i lśnić w Twoich konarach zbłękitnionym niebem –
a męką moją, jak czarnym podzielić się chlebem
z oną Królową, co była duchów żywicielka –
a za Chrystusem zeszła w otchłań...
I teraz Ciebie jej błąka się w wichrowe noce,
a w oczach wypalonych szręzoga migoce
i jasność wielka.

Chciałbym pługiem rozorać krwawe sarkofagi
i z płomieniem – w królewski zejść grób –
i w kryształny grać dzwon – i wziąć na ramiona
i nieść Bogu, aż oczy odemknie przelśniona
i zorzami rozbłyśnie jej trup –
i pokłonią się króle i myrrhę przyniosą jej magi
i przyjdzie Oblubieniec –
ze zbóż jasných da wieniec –
a śmierć, jak suchy liść
odtrąci z Jej łona –
i wstanie zbłękitniona
i będzie ku nam iść.

Lecz za winy własne lub mojego rodu
na niwach spustoszonych umierając z głodu,
u źródeł jadłem strutych konając z pragnienia,
to się spalam w pożarach, to marznę wśród cienia –
w rozpekłych górach lawy księżycy martwego.

Idzie wiejskie pacholę przed Maryi ołtarze –
niech Cię, moja dziecino, pychą Bóg nie każe –
i niech Cię odtąd Aniołowie strzegą.

Jest to znamienny przykład. *Eneida* Wergiliusza opowiada o bohaterze wojny trojańskiej, tytułowym Eneasz, który wyrusza w podróż po basenie Morza Śródziemnego. Najbardziej znanym epizodem *Eneidy* jest zstąpienie bohatera do krainy umarłych. Z czasem motyw ten utrwalił się w naszej kulturze na tyle mocno, że odwoływano się do niego nawet wtedy, gdy usiłowano nadać śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa piękny literacko kształt. Niektórzy pisarze średniowieczni byli nawet zdania, że kraina umarłych, do której wstąpił Eneasz, doskonale obrazuje to miejsce, które Kościół nazywa mianem czyśćca.

Wiersz Tadeusza Micińskiego *Dusza w czyśćcu* również mówi o zstąpieniu człowieka do krainy umarłych. Tym razem jest to jednak otchłań rozpacz, a więc przestrzeń raczej wewnętrzna aniżeli zewnętrzna. Niemniej Miciński poszerza rozumienie „krainy umarłych”, a jego utwór świadczy o długiej i żywotnej tradycji nawiązań do motywu podróży w zaświatach w naszej kulturze. Dzięki temu zestawieniu nauczyciel może poznać szerokie spektrum znaczeń wyłaniających się z podanego fragmentu *Eneidy*.

Podsumowując:

- Treść *Breviarium Kanonu Kultury* została podzielona na trzy duże działy: *Śródziemnomorze greckie*, *Śródziemnomorze rzymskie* oraz *Europę chrześcijańską*. Wszystkie trzy tworzą pełne spektrum klasycznej kultury zachodniej.
- Teksty zostały rozłożone na 48 modułów odpowiadających 48 tygodniom w ciągu roku.
- Każdy z modułów zawiera 7 rozdziałów odpowiadających kolejnym siedmiu dniom tygodnia.
- Większość modułów zawiera również utwór polskiego autora (oznaczono to miejsce skrótem HP), który stanowi przydatny kontekst dla dzieła klasycznego, a jednocześnie świadczy o ciągłości form, idei oraz toposów antycznych i średniowiecznych.

ROZDZIAŁ 2. JAK KORZYSTAĆ Z TOMU?

Breviarium Kanonu Kultury. Decorum nie należy czytać tak jak zwykłą antologię tekstów. Nie wertujemy tego tomu w poszukiwaniu fragmentów literatury, które najbardziej nam odpowiadają, ani tym bardziej nie staramy się za jego przyczyną nabyć jak najwięcej wiedzy o kulturze. Podstawową ideą, która przyświecała dr. Pawłowi Milcarkowi jako autorowi *Breviarium Kanonu Kultury*, było wprowadzenie formuły czytania „brewiarzowego”, które pozwala włączyć się w tętno kultury. Co to oznacza?

Brewiarz to książka, z którą – mówiąc potocznie – żyje się na co dzień. Stale towarzyszy ona mnichowi bądź kapłanowi, który sięga po nią o ściśle wyznaczonych porach dnia, aby odmówić modlitwę przydzieloną na konkretny czas w ciągu doby.

Podobnie należy traktować *Breviarium Kanonu Kultury*. Nauczyciel znajdzie w nim teksty literackie rozpisane wedle tego samego, „brewiarzowego” porządku. Na każdy dzień tygodnia przydzielono odpowiedni fragment, po to by można było poprzebywać z nim przez kilkanaście minut. Jest to rodzaj codziennej lektury, która – co ważne – powinna być niespieszna i spokojna. Nauczyciel, który dzień po dniu sięga po *Breviarium*, aby zatrzymać się przy tekście przydzielonym na dany czas, w przeciągu roku będzie mógł zaznajomić się z całym kanonem literackim kultury zachodniej.

Psychomachia Prudencjusza

MODUŁ TYGODNIOWY

Psychomachia to łaciński poemat epicki napisany przez Prudencjusza ok. 405 r. Tytuł, nadany przez autora, jest słowem greckim, którego dwa możliwe tłumaczenia dają alternatywne wersje rozwiniętego przekładu tytułu dzieła: albo *Walka o duszę*, albo *Walka w duszy*. Utwór – w zamierzeniu autora poemat chrześcijański na wzór *Eneidy* – jest pierwszym w literaturze łacińskiej dydaktycznym eposem alegorycznym. Poza wstępem z inwokacją Chrystusa, poemat jest zbudowany z następujących po sobie siedmiu scen walki poszczególnych cnót i wad – po których odbywa się triumf cnót pod dowództwem Pokoju oraz opis świątyni budowanej Chrystusowi. Łącznie daje to 915 wierszy. Poemat uznawany jest za jeden z pierwszych przykładów połączenia nowej treści wiary chrześcijańskiej z klasyczną formą poetycką.

*Virtutem prudens Prudentius armat in hostem,
Quo vitio victo gaudeat, ille docet.*

*Roztropny Prudencjusz uzbraja cnotę przeciw odwiecznemu wrogowi;
pokazuje, jak się ona cieszy, pokonawszy wadę.*

|1| NIEDZIELA – DOMINICA

[*Walka Wiary*]

w. 1–39, przeł. Mieczysław Brożek

Początek poematu zapowiada temat tytułowej *psychomachii*. Jako pierwsza występuje cnota Wiary – przeciw personifikacji religijności pogańskiej.

I skronie strojne we wstążki¹⁵²⁹ przygniata, do ziemi
Przyciska twarz, krwi zwierzęcej sytą, nogą depcze
Ginącej oczy, co na wierzch wyszły: oddech jęczy
W gardle zgniecionym się kurczy i dusi, złamany
Długim dyszeniem męczące utrudnia konanie.
Cieszy się legion zwycięski: zastęp męczenników,
Do walki z wrogiem zapalon przez królową Wiarę,
Co teraz dzielne swe hufce za zwycięstwo wieńczy
Kwiatem i szatę im każe przywdziać purpurową.

|2| PONIEDZIAŁEK – FERIA II

[*Walka Czystości*]

w. 40–108, przeł. Mieczysław Brożek

Bitewne zderzenie Czystości i Lubieżności.

Z kolei walczyć na pola murawie gotowa
CZYSTOŚĆ DZIEWICZA¹⁵³⁰, w błyszczącej jaśniejąca zbroi.
Tę atakuje sodomska¹⁵³¹ LUBIEŻNOŚĆ¹⁵³², w pochodnie
Zbrojna ojczyste, i w twarz jej kieruje łuczywo
Z smołą i siarką płonąca, ogniem atakując
Skromne jej oczy, oślepić czarnym chcąc je dymem.
Nieustraszona dziewczica trafia jednak głazem
W rękę tej furii w płomieniach i w ognisty pocisk
Złej rozpustnicy, od ognia chroniąc twarz swą świętą.
Tak rozbroiwszy tę dziewczkę, miecz w gardło jej wbija.
Zionie pobita ciepławym oddechem, zmieszanym
Z brudną posoką, a potem cuchnące jej tchnienie,

¹⁵²⁹ Elementy stroju kultowego.

¹⁵³⁰ *Pudicitia*.

¹⁵³¹ Sodomska – czyli właściwa Sodomie, miastu grzechu. Por. Rdz 19, 1–29.

¹⁵³² *Libido*.

|3| WTOREK – FERIA III

[*Walka Cierpliwości*]

w. 109–177, przeł. Mieczysław Brożek

Pozornie bierna Cierpliwość konfrontuje się z zapalczywą Złością.

Oto zaś skromna, z powagą w twarzy, niewzruszona
Stała wśród szyków walczących CIERPLIWOŚĆ¹⁵³⁹ i
[wzrokiem

Utkwionym patrząc na wrzawę, na rany i ciała
Grotów sztywnością rażone spokojnie czekała.
Tę to z daleka ZŁOŚĆ¹⁵⁴⁰ butna, wrąc pianą na ustach
I krwawe, żółcią podeszłe wytrzeszczając oczy,
Słowem i grotem zaczepia, że w wojnie udziału
Nie bierze. Zwłoki nie znosząc włócznie się zamierza
I kitą wstrząsa na hełmie zjeżoną, i krzyczy:
„Masz, ty beczynnio patrząca na nasze zmagania!
Weź to śmiertelne żelazo w pierś swoją beztroską,
A nie jęcz! Bo nie przystoi tobie jęczeć z bólu!”
Ledwie to rzekła, już pocisk ze świstem ciśnięty
Za lżeniem leci przez lekkie powiewy i pewnie
Trafia pod brzuch, prostopadłym uderzając ciosem.
Ale odskoczył, pancerza twardością odtrącon.
Bo cnota na się przezornie stalową włożyła
Zbroję potrójnie plecioną, łuskami z żelaza
Całkiem pokrytą, do splotu drutów przypiętymi.
Trwa więc w spokoju Cierpliwość odporna na wszelkie
Grady pocisków i ducha hart mając niezłomny.
Nie poruszona pociskiem furii rozkiełznanej
Czeka, aż Złość się własnymi pognębi siłami.
I tak się stało. Gdy dzika wojowniczką w gniewie

¹⁵³⁹ *Patientia.*

¹⁵⁴⁰ *Ira.*

Dlaczego akurat taka forma lektury?

Program szkolny języka polskiego jest przeładowany nadmiarem wiadomości, które należy przyswoić pamięciowo. W ciągu roku pojawia się zbyt wiele tekstów, definicji oraz informacji, a zbyt mało rozumienia istoty zagadnienia. Jest to tzw. encyklopedyczny model nauczania, rozpowszechniony od XVIII wieku. Naszym zdaniem model ten nie sprawdza się w praktyce szkolnej, zwłaszcza współcześnie, kiedy nauczyciele i uczniowie nader często cierpią na nadmiar bodźców oraz informacji.

Edukacja klasyczna opiera się na innych zasadach. Nie chodzi w niej o przyswajanie jak największej liczby haseł, dat i suchych faktów. Dla edukacji klasycznej ważne jest rozumienie kultury oraz bycie jej częścią. Stąd „breviarzowy” model czytania *Breviarium Kanonu Kultury*, polegający na codziennym „medytowaniu” wydzielonego na dany dzień fragmentu tekstu. Nauczyciel ma dzięki temu okazję do obcowania z kulturą klasyczną, niejako „oddychania” nią, tak jak mnich „oddycha” modlitwą brewiarza.

Systematyczne korzystanie z *Breviarium Kanonu Kultury* pozwala na poznanie literackich fundamentów cywilizacji łacińskiej. Odbywa się to bez konieczności pamięciowego przyswajania teorii, formułek oraz definicji. Dzięki specyficznemu układowi treści całego tomu, jak również „breviarzowemu” stylowi lektury, nauczyciel pogłębi nie tylko wiedzę, ale przede wszystkim świadomość tego, czym jest kultura klasyczna stanowiąca podstawę wspólnego dziedzictwa literackiego i artystycznego.

Podsumowując:

- *Breviarium Kanonu Kultury* nie jest tradycyjną antologią tekstów, lecz zbiorem skonstruowanym z myślą o codziennym użytku.
- Podczas korzystania z *Breviarium Kanonu Kultury* należy nastawić się na „breviarzowy” styl czytania, polegający na codziennym obcowaniu z tekstem wyznaczonym na dany dzień tygodnia.

ROZDZIAŁ 3. WDRAŻANIE W PRAKTYKĘ SZKOLNĄ

Breviarium Kanonu Kultury. Decorum to publikacja stworzona z myślą o praktyce szkolnej. W tym celu przeanalizujemy przykładowy scenariusz lekcji, który można sporządzić na podstawie tekstu *Breviarium*. Za przykład niech posłużą teksty z traktatu *O pocieszeniu*, jakie daje filozofia Boecjusza, które w *Breviarium* dostępne są w module 34 (s. 771–786). Znając treść utworu, formułujemy najpierw temat lekcji:

Temat lekcji: Czy mądrość czyni człowieka szczęśliwym? *O pocieszeniu* Boecjusza

Następnie ustalamy podstawowe parametry lekcji:

Adresat lekcji: uczniowie szkół ponadpodstawowych (liceum/technikum);

Etap edukacyjny: III;

Miejsce i czas: sala lekcyjna, 90 minut (dwie godziny lekcyjne);

Cel ogólny (główny): zapoznanie uczniów z problematyką moralną i etyczną szczęścia na podstawie fragmentów traktatu *O pocieszeniu* Boecjusza;

Cele operacyjne (szczegółowe): zaznajomienie uczniów z dorobkiem literackim Boecjusza, wprowadzenie w dzieło epoki średniowiecza, wprowadzenie w literaturę o charakterze filozoficznym, wprowadzenie w fundamentalne wartości kultury europejskiej, warsztaty z hermeneutyki (analizy i interpretacji) tekstu za pośrednictwem wspólnej pracy z fragmentami utworu, zaktywizowanie uczniów do prowadzenia dyskusji;

Środki dydaktyczne: *Breviarium kanonu kultury*;

Zastosowanie narzędzi ICT do realizacji danych zajęć/lekcji: lekcja nie wymaga wykorzystania narzędzi ICT;

Formy pracy: zbiorowa (analiza i interpretacja utworu poetyckiego, debata klasowa); grupowa (praca w grupach, tworzenie mapy mentalnej);

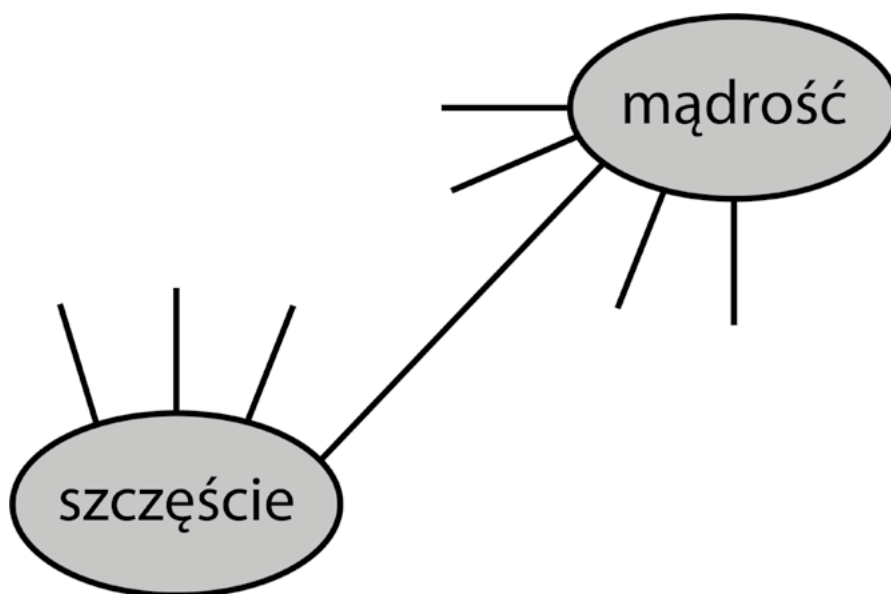
Metody i techniki pracy: praca z tekstem, praca zbiorowa, praca w grupach; metody oparte na słowie (dyskusja), metody aktywizujące (tworzenie mapy mentalnej, dyskusja, zaprezentowanie pracy domowej).

Następuje właściwy przebieg lekcji:

Pierwsza lekcja:

- a) Nauczyciel przedstawia główny problem lekcji: Czy człowiek mądry jest szczęśliwy? Czy mądrość jest konieczna do osiągnięcia szczęścia? Jaki rodzaj mądrości uszczęśliwia człowieka?
- b) Następuje wspólna lektura fragmentów *O pocieszeniu* Boecjusza, tj. [1]/771-772, [2]/774-775, [7]/785;
- c) Fragmenty są wspólnie interpretowane pod kierownictwem nauczyciela;

- d) Klasa zostaje podzielona na trzy grupy, spośród których każda ma za zadanie stworzenie mapy mentalnej, ukazującej związki pomiędzy mądrością i szczęściem. Może ona przybrać następujący kształt:



Linie wychodzące od pól „szczęście” oraz „mądrość” to skojarzenia, jakie uczniowie wypisują w związku z tymi dwoma pojęciami, bazując na własnym doświadczeniu oraz refleksjach z lektury Boecjusza. Dłuższa linia, która łączy „mądrość” i „szczęście” to skojarzenie, które w trakcie pracy nad mapą mentalną okazało się wspólne zarówno dla „mądrości” i „szczęścia”. Takim pojęciem może być na przykład budowanie trwałych relacji międzyludzkich, które nie tylko wymaga życiowej mądrości, ale także dostarcza szczęścia. Przynależy ono zatem do obu tych kategorii. Uczniowie mogą w trakcie swojej pracy znaleźć więcej takich skojarzeń.

Druga lekcja:

- a) Nauczyciel wyznacza dwóch/trzech uczniów, którzy przedstawiają przed klasą swoje prace domowe;
- b) Na podstawie zaprezentowanych prac nauczyciel inicjuje w klasie debatę nad kwestią mądrości i szczęśliwego życia;
- c) Nauczyciel podsumowuje najważniejsze refleksje i wnioski;
- d) W ramach czasu, który pozostał do końca lekcji, nauczyciel może dokonać ogólnego podsumowania obu lekcji, zarysowując kontekst historycznoliteracki życia i twórczości Boecjusza, a także sygnalizując z jednej strony różnice kulturowe problemów średniowiecza, a z drugiej – uniwersalność i ponadczasowość pojawiających się w tej epoce dylematów moralnych.

Aby założenia i cele lekcji były jasne, warto sporządzić także komentarz metodyczny:

Obie lekcje odwołują się do wielorakich form aktywności uczniów, począwszy od interpretacji tekstu, aż po własny twórczy wkład w formułowanie wniosków z lektury. Nauczyciel pełni rolę osoby, która odpowiednio prowadzi uczniów, zostawiając spore miejsce dla ich osobistej aktywności, nadzoruje ramy interpretacji, a następnie porządkuje wnioski oraz dokonuje podsumowania treści.

ZAKOŃCZENIE

Breviarium Kanonu Kultury. Decorum jest publikacją, która została stworzona z myślą o praktyce szkolnej. Zamyśl oraz kompozycja tomu zostały zaprojektowane zgodnie z ideami edukacji klasycznej.

Oddając Państwu do rąk *Breviarium Kanonu Kultury*, żywimy zatem nadzieję, że książka stanie się podstawą dla nowego modelu i nowej jakości nauczania przedmiotów humanistycznych w szkołach ponadpodstawowych. Takiego, który włącza nauczycieli i uczniów we wspólne dziedzictwo kulturowe, buduje tożsamość, dojrzałość oraz świadomość naszych korzeni.

NOTATKI

